

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ובירורי יוחסין

סניפי בית הדין בבני ברק ובקרית ספר (מודיעין עילית) בשבתו כבוררות וכבית הוראה לממונות במעמד שני צדדים, ע"י דיין יחיד או מותב תלתא

(תיק זה פורסם כבר בחוברות המודפסות של בית הדין)

ויכוח על זכות קדימה לישיבה באוטובוס מלא שחלקם ודאי צריכים לעמוד

תיק מס' 1977.

ארגון א"ע מקיים קו תחבורה קבוע לאיסוף ופיזור נוסעים מבני ברק לביה"ח תה"ש וחזור בתחנות קבועות. האוטובוס מגיע מלא לביה"ח מכיוון השער המזרחי, ומסמוך אליו תחנות ההורדה במסלול קבוע בין בנייני ביה"ח, ומהתחנה האחרונה שליד מגדלי האישפוז וחדר-מיון מתחיל לאסוף את החוזרים לב"ב, באותו מסלול חזור כאשר התחנה האחרונה באיסוף חזור היא זו הראשונה שהיתה בעת ההורדה כשהגיע, ומשם ממשיך לב"ב. ישנן שעות עומס שאין די מקום לכל הממתינים לנסוע לב"ב, ואלו העולים האחרונים נוסעים בעמידה וצפיפות. מחמת זה יש מהממתינים לחזור לב"ב שנמצאים בתחנה הראשונה לפיזור הנ"ל שאם יעלו בעת הפיזור יהיו הם ראשונים לחזור ויהיה להם מקום ישיבה, ואם ימתינו לסוף הסיבוב יהיו אחרונים ויסעו ודאי בעמידה. יש מנהגי הארגון המסכימים להעלות את החוזרים בעודם מלאים בנוסעים הלך בתחילת הפיזור, ונהג אחר מקפיד להעלות רק בדרך האיסוף בטענה שאסור לו על פי דין לרחם ולהפוך את הסדר אחרי שלפי הכללים זכות הישיבה הראשונה שמורה לעולים ליד חדר-מיון בקצה המערבי. טוענים אלו ממבקרי אגפי ה"שיקום" הממוקמים בקצה המזרחי שקפדנות הנהג מזיקה אותם ומחמתו הם תמיד בעמידה, ואדרבה מן הראוי ע"פ היושר והדין שיסכים להעלותם בתחילת הפיזור. הדין עם מי?

המקור לתשובה: תנן בגיטין (הניזקין נט ב) בור שהוא קרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום. ופרש"י בור שהוא קרוב לאמה אמת המים המביאה מים מן הנהר לשדות ורגילין לעשות בורות שאם תיבש האמה ימלאו מן הבור וישקו השדות ומרגילין מי האמה לבור עד שיתמלא ותקנו חכמים שיתמלאו בורות שבשדות העליונות שהן קרובים למוצא האמה ואח"כ ימלאו התחתונים וכשהוא ממלא סוכר את האמה עד שיתמלא,

מפני דרכי שלום שלא תהיה מחלוקת ביניהם אני אסכור ראשון דהא תקנתא דרבנן הכי ואע"פ שאינו דין. עכ"ל.

ובגמרא (שם ס ב) איתמר בני נהרא רב אמר תתאי שתו מיא ברישא ושמואל אמר עילאי שתו מיא ברישא, בדמיזל כו"ע לא פליגי (רש"י: אם אינן סוכרים את הנהר אלא דולין והולכים והנהר מושך כפשטו כו"ע לא פליגי שכל הרוצה לדלות ידלה) כי פליגי במיסכר ואשקויי, שמואל אמר עילאי שתו מיא ברישא דאמרי אנן מקרבין טפי ורב אמר תתאי שתו מיא ברישא דאמרי נהרא כפשטיה ליזיל (רש"י: כי פליגי במיסכר ואשקויי שאין בו כדי לדלות כולן יחד ורוצין העליונים לסוכרו שלא ירדו המים למטה ולהמשיך הנהר דרך נגרים קטנים עד שישתו כל שדותיהן ותחתונים מעכבים עליהם אלא אם כן נשקה אנחנו תחילה), תנן בור הקרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום (פרש"י היינו עילאי) תרגמה שמואל אליבא דרב באמה המתהלכת על פי בורו (פרש"י שיתמלא מאליו כדרך הילוכו ואין צריך לסכור הנהר), אי הכי מאי למימרא מהו דתימא מצי אמרי ליה סכר מיסכר ואשקי בהינדזא קמ"ל (סכר מיסכר פי בורך שלא ירדו המים לתוכו שממעט משיכת הנהר, ואשקי בהינדזא כפי מה שיעלה לך לדלות מן משיכת הנהר כמונו). אמר רב הונא בר תחליפא השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר כל דאלים גבר (ולית הלכתא כשמואל בדיני), רב שימי בר אי אתא לקמיה דאביי אמר לותבן מר בעידנא אמר ליה אית לי עידנא לדידי, ולותבן מר בליליא א"ל אית לי מיא לאשקויי, א"ל אנא משקינא ליה למר מיא ביממא ולותבן מר בליליא א"ל לחיי, אזל לעילאי אמר להו תתאי שתו מיא ברישא אזל לתתאי אמר להו עילאי שתו מיא ברישא אדהכי סכר משכר ואשקי, כי אתא לקמיה דאביי אמר ליה כבי תרי עבדת לי ולא טעמינהו אביי לפירי דההיא שתא.

וכתבו תוס' שם, והוא סבר כיון דאמר כל דאלים גבר יכול להערים עליהם, ולא דמי דמה נפשך מיצעי לא שתו ועילאי ותתאי הוא דשייך כל דאלים גבר.

ונפסק בשו"ע סימן קע סעיף ב ובר"מ פ"ג מהל' שכנים הלכה י וכדלהלן.

ובפשטות לדידן דהלכתא כשמואל בדיני היה צריך להיות דעילאי שתו מיא ברישא, וצ"ב דין המשנה דעליון מתמלא ראשון מפני דרכי שלום הרי זה מעיקר הדין לפי שמואל. ולפי רש"י במשנה דבור אינו דין דשדה אלא זה לאגור מים וקמ"ל דסוכר ראשון הא קמ"ל אפי' שהשדה כבר הושקתה וכעת תור התחתון מ"מ העליון ממלא בורו קודם. אבל --- כתב דכיון דתרגמה שמואל אליבא דרב משמע שגם שמואל מספקא ליה ולהכי גם לדידה הדין הוא כדא"ג. [כאן חסר עמוד].

וגם בלשון הר"מ אפשר לבאר כמ"ש ברש"י שחלוק דין השקאת שדות מדין מילוי בור שע"ז קאי המשנה, וע"כ אינו תלוי בפלוגתת רב ושמואל שנפסק כדא"ג, דברישא שכתב כל המתגבר זה רק על שדות, ובסיפא שהזכיר דרכי שלום זה מפורש על בור.

אבל בטור אי אפשר לפרש כן ועדיין צ"ב, דז"ל: אמת המים המושכת על פני השדות ומשקין ממנה בדרך הליכתה כולן משקין על הסדר ואין א' מהם יכול לעכב ולומר אני אשקה תחילה, ואם בא אחד לסתום הילוך המים להמשיכה "לבור" עד שישקה תחילה ואחד מעכב על ידו כל דאלים גבר, אבל אם האמה מושכת דרך הילוכה ע"פ אחד מבעלי הבורות ימלא בורו וא"צ לסתום פי בורו מפני דרכי שלום.

והיה אפשר לבאר הרישא שכתב משקין על הסדר וכו' דאף אם אין מספיק מים לכולם מ"מ עילאי גבר כשמואל, דאי לא תפרש הכי מאי קמ"ל כשיש מספיק מים מהיכ"ת שמי שהוא יעכב זולתו, אבל מההמשך שכתב כדא"ג מוכח שלא פסק כשמואל ותו צ"ב הרישא דבפשטות זה מה שאומרת הגמ' בדמיזל כו"ע ל"פ ומה קמ"ל (דבשלמא הגמ' מבארת מה פליגי, אבל להביאו להלכה אין נפקותא דקמ"ל). [כאן חסר עמוד]

העולה לדינא: באוטובוס שלפי כיוון הנסיעה יוצא שהעולים האחרונים בעמידה (דאין מספיק לכולם), וטוענים אותם אחרונים קריבנא טפי (ולהם דינא לעילאי) והראשונים טוענים בצדק שלהם כפשטיה ליזיל לפי המסלול שנקבע לאיסוף (ולהם דין תתאי), לפשטות הסוגיא קאי בפלוגתת רב ושמואל ונפסק ע"ז כדא"ג ויכול מי שעומד בתחנת השיקום לתפוס מקום במסלול הפיזור ולא להמתין לתחילת מסלול האיסוף. ואם שתק לו הנהג הרי גבר וצדק. אבל אם לא נתן לו הנהג אי"ז מידת סדום דלא נתן לו לגבור שהרי יש טענת כפשטיה ליזיל.